

POLGÁRI HÁZASSÁG

MINT A MODERN JOGÁLLAM LÉTALAPJA.

AJÁNLVA A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉS TAGJAINAK FIGYELMÉBE. -

ÍRTA: VERITAS.

KIADJA: SEPER KAJETÁN, NYOMDÁSZ.

TARTALMA: I. Az egyházi házasság.
II. A papok házassága.
III. A polgári házasság.

= Ára 30 kr. =

NYOMATOTT TÓTH GYULA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN BUDAPESTEN,
1893.

I.

AZ EGYHÁZI HÁZASSÁG.

A faj-fentartás ösztöne megvan a föld minden teremtményében és kétségen kívül megvan az emberben is. Ez az állati ösztön az, a mi létrehozta az első házasságot, mely kezdetben semmi külső formák által nem korlátozott. Később az emberi nem művelődése és előhaladása a házasságnak ezen durva alakját is megfinomítja. A régi görögök és rómaiak története kétségen kívül bizonyosságot tesz arról, hogy már az ó-korban bizonyos nemesebb érzelmek fejlődtek ki a házasság életben, mely érzelmek alapjául szolgáltak a későbbi keresztyén házasság életnek is. A görögök és rómaiak korában azonban a házasság élet tisztaságáról beszélni még alig lehet.

A nő – az ó-kor ezen művelt népeinél is – nem volt egyéb, mint hitvány árucikk, mely hamar értékét veszítette a tova repülő idővel, vagy az egyes birtokosok érzelmeinek megváltozásával. A házasság élet nemesebb fogalmával tehát csak Krisztus után találkozhatunk, midőn a keresztyénség hatalmas erkölcsi ereje megsemmisíté a többnejűséget s ez által helyreállítá a női nem méltóságát. De daczára annak, hogy az egynejűség s ezzel együtt a családi élet tisztaságát a krisztusi tanok ismer tették meg az emberiséggel, a keresztyén házasság, a keresztyénség első századaiban még sem volt egyházi, hanem valóságos *polgári házasság*.

A házasságra lépni akarók ugyanis, miután eleget tettek koruk szokásainak, vagy mondjuk, állami törvényeinek, tényleg sohasem léptek addig házasságra, míg az egyház áldását is ki nem kérték. De hogy az egyház

a házasságot nem tartá valami szent cselekménynek, kitetszik azon általános szabályból, mely parancsolá, hogy: „vőlegény és menyasszony, midőn az áldást elfogadják, a saját megáldatásuk iránti tiszteletből, azon az éjszakán még maradjanak szüzen.” (Conc. Carthag. IV. can. 13.)

Az egyház tehát, mintegy szégyenlette azt, hogy ő jogot adjon az egybefekvésre s ezen szabály által látszólag azt akarta nyilvánvalóvá tenni, hogy a házasság természetes megkötéséhez, illetőleg végrehajtásához ő, mint egyház, semmi szertartás által nem járulhat.

A házasság megkötésére vonatkozólag később a trienti zsinat is elégségesnek tartá a jegyesek akaratnyilvánítását, ha ezen akaratnyilvánítás a pap és még két tanú jelenlétében történik.

Mindezek elég világosan igazolják, hogy a keresztyénség első századaiban a házasság egyáltalában nem volt *egyházi házasság*, hanem olyan *polgári házasság*, melynek végrehajtásánál az istentfélő lelkek annyival is inkább sóvárogtak a legmagasabb hatalom áldásáért, minél inkább érezték lépésüknek egy egész életre kiható nagy fontosságát, minél inkább érezték, hogy arra az útra, melyen elindultak, a titok sötét leple van borítva, mit emberi erővel, ember hatalommal félrevonni nem képesek.

De a róm. kath. klérusnak mindig volt annyi önmagához való esze, hogy felfedezze azokat az eszközöket, melyek hatalmának megalapítására döntő befolyással voltak. így csakhamar átlátta azt is, hogy midőn az embert az egyedül üdvözítő egyház tanai szerint felneveli, a házasság által még jobban vezetheti tovább a maga járszalagán.

Nem késett tehát, hogy azt, a mit előbb a kegyesség önként adott, később követelje s a maga kizárólagos jogának tartsa. És a *trienti* zsinat végzéséből már csak-

ugyan azt látjuk, hogy a házasság *sacramentum*, *szentség*, mely a Krisztus végzése szerint választott edénye az isteni kegyelemnek, s mint ilyen, az Isten által van megkötve s ember által fel nem oldható.

A róm. kath. egyháznak ez a tana egy valóságos rettenetes tan, mely következményeiben, a mindennapi tapasztalás igazolása szerint, annál borzasztóbb, minél inkább meghajtják fejüket az előtt a szerencsétlenek s teszik magukat élő áldozataivá az emberi tévedés, vagy sokkal inkább a kiszámított önzés és uralom-váagnak.

A római kath. egyház égő poklot készített tehát a házasság szentsége által sok száz és ezer szerencsétlen hive számára; de a klérusnak magának volt esze, hogy e pokolba bele ne menjen s megállva annak kapuja előtt, másoknak osztogatja ezt a szentséget, ő maga azonban nem kér belőle. Vagy más szavakkal szólva: a klérus a katolikus hivek számára feltalálta az *egyházi házasságot*, a maga számára pedig megtartá az ősi, természetes, *polgári házasságot*.

Az elsőnek kötelékéből nincs mentség, nincs szabadulás, e második köteléke engedékeny; akkor tágul, a mikor épen szükséges.

Erkölcsmontó az első, erkölcstelen a második és Istennek átka van mind a kettőn!

Erkölcsmontó az elválhatatlan egyházi házasság, mert az ennek kötelékében meg nem férő szerencsétlenek csak erkölcstelen módon és eszközök által segíthetnek nyomorult helyzetükön.

De hát lehetne itt azt az ellenvetést tenni, hogy a házasulandók rendszeren megszokták gondolni, mit tesznek és hogy a házasságnak általában az egymás iránti kölcsönös szeretet az alapja és így azok, a kik házasságra lépnek, nem azzal a gondolattal lépnek az oltár-

hoz, hogy minél hamarabb elváljanak, hanem azzal az erős elhatározással, hogy egymáséi lesznek mind a sirig, éppen ezért a szerencsétlen házasságok csak kivételek s ezen kivételek kedvéért egy nagy általános szabályt megzavarni, megrontani nem lehet.

Hát ez nagyon szép s elméletileg senkinek sem lehetne ellene semmi kifogása, különösen ha arra az ezer meg ezer költőre gondolunk, kik ugyanerről a témáról ékes versekben, vagy zengzetes prózában oly magasztos és valóban lélekemelő dolgokat beszéltek már el az emberiség s különösen annak szebbik fele gyönyörűségére.

Az éremnek azonban két oldala van s az okos ember mind a két oldalát megnézi. így az egyházi házasságot is nemcsak az ideális, hanem a reális oldaláról is meg kell tekinteni, mert az életben nem megy ám minden dolog úgy, mint a hogy azt a költők kiszínezik s a maguk ideális gondolat-világukban előadják.

A házasságot tehát első sorban úgy kell felfogni, mint kölcsönös szerződést és a házastársakat, mint szerződő feleket. És ha ezt a tételt elfogadtuk, már pedig el kell fogadnunk, mert elfogadja azt minden felekezet s az egész művelt világ: akkor önként következik, hogy a szerződő felek csak akkor köthetnek érvényes szerződést, ha a szerződésben foglalt jogokról és köteleességekről kellőleg tájékozva vannak s azok teljesítésére képességgel bírnak. De vajjon így van-e ez a házasságnál? Természetesen, hogy így van, csakhogy azzal a különbséggel, hogy itt egyik fél sem tudja, csak feltételezi a másikról, hogy mindazon tulajdonságokkal bír, mely tulajdonságok a házas élet köteletségének teljesítésére feltétlenül szükségesek. Ha pedig ezen tulajdonságok, vagy jobban mondva tehetségek hiányoznak, abban az eset-

ben a házasság még a róm. kath. egyház szerint is semmis, azaz, ha megkötött is, érvénytelen. Így p. o. érvénytelen lenne az a házasság, mely két férfi, vagy két nő között kötött volna. Éppen azért mind a róm. katolikus, mind a protestáns egyházjog több olyan okokat sorol elő, melyek ha fenforognak, a már megkötött házasságot is felbontják, megsemmisítik. Ezen, a házasságot megsemmisítő, lehetetlenné tevő okok azonban többfélék és nemcsak azok lehetnek, melyeket az egyházijog előszámlál. A protestáns egyház tudva ezt a fontos körülményt, a házasságot megsemmisítő, vagy gátló akadályokat csak általánosságban határozza meg és minden egyes felmerülő eset alkalmával bíráló alá veszi a szerencsétlen házasság okát s a szerint hozza meg a maga ítéletét, mely mindig a házasság megsemmisítését mondja ki, ha olyan okok forognak fenn, melyek a házas élet célját veszélyeztetik. A katolikus egyház ellenben, a trienti végzés szerint, minden egyházjogilag megkötött házasságot felbonthatatlannak tart és csak a természetileg végre nem hajtott házasságot bontja fel az egyik fél zárdai fogadalma által. De ha más válsági okok csak az asztaltól és ágytól elválást vonják is maguk után, a házassági kötelék felbontása nélkül, azért a katolikus egyház mégis számításba vette a gyakorlati élet követelményeit és felállított egy jogi fikciót, mely szerint a házasság, bár ha az a természet rendjén végbe is ment, mégis semmis és soha meg nem kötöttnek tartatik, ha a kánoni jog szerint a házasság feltételeinek mellőzésével kötött. Ez a jogi fikció aztán a klérusnak bő alkalmat adott arra, hogy daczára a házasság kimondott felbonthatatlanságának, mégis felbonttasson bármely házasságot, mert hisz minden házasságra reá lehet fogni, hogy egyházjogilag nem is volt meg-

kötve és így semmis. Úgyde az ilyen házasság-felbontás nagyon sok pénzzel jár, éppen azért ritka, mint a fehér holló s a nagy közönségnek nincs is róla tudomása. Maga a római pápa is, kinek jogkörébe tartozik az ilyen ügyben való bíráskodás, csak akkor alkalmazza ezt a jogi fikciót, midőn az egyház, vagy helyesebben a klérus érdeke úgy kívánja, hogy valamely házasság felbontassák s az egymástól megszabadult felek új házasságot köthessenek.

Látni való tehát, hogy a házasság szentsége olyan szentség, mely mint minden katolikus dogma, a klérus hatalmának növelésére szolgál. De vájjon nem lelketlenség-e az, hogy a társadalomnak egy osztálya, önző érdekből, pusztán csak azért, hogy az emberi lelkeken uralkodjék, felbonthatatlannak tart egy olyan szerződést még akkor is, midőn a szerződés feltételeinek a szerződő felek megfelelni képtelenek? Mi úgy hiszszük, hogy egy ilyen tan, egy ilyen hamis tétel nemcsak lelketlenség, hanem kárára van a közérkölcsiségnek és nagy mértékben eszközül szolgál arra, hogy az egyház államot képezzen az államban.

Éppen azért minden jogállamnak önmaga iránti kötelessége, hogy egy olyan fontos és az egész állami életre kiható ügyben, mint a milyen a polgárok házassági ügye, ne engedje magát idegen önző érdekek által vezetetni, hanem hozzon olyan törvényeket, melyeknek keretében valamint a polgári szerződő felek jogait védelmezi, úgy a házasfeleknek is védelmezze meg azt a jogát, hogy megkövetelhessék egymástól azt, a mire egymást kötelezték, vagy ha erre képtelenek lennének, oldja fel őket az elviselhetetlen kötelezettség terhe alól. Ha pedig ezt nem teszi; akkor el lehet készülvén arra, hogy a házasság kötelékében élő polgárainak csak egy

elenyésző kis része találja meg az igazi boldogságot, a nagyobb rész azonban nyomorult, boldogtalan életet folytat s a közerkölcsiség nagy kárára, a világ piaczn keresi azt, mit a saját házában meg nem talált. És hogy ez így van, arról meg fogunk győződni azonnal, mihelyt egy pillantást vetünk a mai családi életre, mihelyt vizsgálni kezdjük, hogy vajjon a mai előrehaladott, ugynevett civilizált világ, mennyiben őriz meg a családi élet tisztaságát s fogadja el a gyakorlatban a házasság szentségét.

Fennebb megemlékeztünk volt arról, hogy a házasság nem egyéb, mint két különmemű személynek szerződése, hogy egymásnak testileg és lelkileg átadják magukat élethossziglan. A boldog házasságnak tehát két főfeltétele van, u. m.: a tökéletes lelki és testi egyesülés úgy, hogy a test többé ne kettő legyen, hanem egy és ebben az egy testben csak egy gondolat és csak egy érzelem lakozzék.

A testi egyesülés a legtöbb esetben létrejön, habár e tekintetben is vannak igen szomorú példák, melyek igazolják, hogy a házas felek a házasság természetes végrehajtásának alkalmával vesznek csak tudomást arról, hogy reájok nézve már a testi egyesülés is lehetetlen. A példákért nem kell sokáig kutatnunk, mert megtalálhatjuk ezeket akkor, midőn egy kiélt, testileg már tehetetlen férfi vesz el egy erőteljes, egészséges szüzet, vagy pedig egy, a nász éjjelén minden bájait az öltöző asztalon hagyó nő lép házasságra egy erőteljes férfúval. E felhozott esetekben a testi egyesülés sem mehet végbe, mert a lelkek már ellenkezésbe jöttek egymással, midőn a megcsalt fél a csalás tudomására jutott. Az első esetben a nő van megcsalva, mert ő azon gondolattal lépett házasságra, hogy a férfi, kit élettársául választott, tökéletes férfi és nem egy kiélt tehetetlen rom.

És mindennek daczára, mit követel az egyházi házasság attól a nőtől? Azt, hogy mivel a házasság szentinte szentség, tehát felbonthatatlan, maradjon a nő tovább is azzal a férfúval házassági összeköttetésben, a ki a természetes házasságot végrehajtani s gyermeket nemzeni képtelen. De vájjon lehetséges-e ez? Nem, egyáltalában nem lehetséges, sem a természet, sem a jog szempontjából. Természet szerint lehetetlen azért, mert a természet megköveteli a maga jogát, jogilag lehetetlen azért, mert senkit sem lehet egyoldalúlag kötelezni, s minden szerződés nemcsak kötelezettségeket szab ki, hanem jogokat is ad, és ha az egyik felet a másik fél jogainak gyakorlatában megakadályozza, azzal szemben neki többé kötelezettségei sem lehetnek.

Hasonló az eset a második példánál, hol egy erőteljes férfit lánczol a házasság szentsége örökre egy olyan nőhöz, ki a házasság céljának megfelelni nem képes testi fogyatkozásai miatt.

Van azonban elég eset arra is, hogy ha a házasság testileg érvényesülhet is, lelkileg mindazonáltal az egyesülés soha sem jöhet létre és fájdalommal kell megjegyeznünk, hogy ilyen a legtöbb házasság. A szépség, a külső testi báj gyakran elvakítja a házasulandókat, s az érzéki gyönyör utáni sóvárgás annyira előtérbe lép, hogy az egymás után sóhajtozók nem veszik tekintetbe a lelki egyesülés szükségét is.

Az ilyen elvakultak előtt a nő nem is emberi lény többé, hanem valami természetfeletti tündér, égi angyal, kinek szeméből a csillagok fénye sugárzik, homlokán a menny dicsősége látszik, s testének minden kis részecskéje valami értékes drága kincs, gyémánt vagy legalább is arany. És így vannak ezzel megfordítva a szerelmes lánykák is, kik ideáljukban a férfi érényeknek összesé-

gét hiszik összpontosulva lenni. Ezért mondja a költő az ilyen elfogult szerelmesnek, hogy: „hosszú legyen álma, késő ébredése. „És valóban a föld legbolgogabb emberének lehet azt tartani, a ki ebből az álomból soha sem ébred föl, a ki házas társában egész a sir széléig a legtökéletesebb égi angyalt, vagy a legtökéletesebb földi lényt látja.

De hányan vannak ilyen boldog lelkek a küzdelemnek nyomorúságokkal teljes földjén?! Bizony könnyen meg lehetne őket számlálni s a legtöbb esetben, midőn a mézes hetek mámore elmúlik; eltűnik rendesen az égi angyal s a tökéletes embernek mindennap több-több tökéletlensége kerül napfényre. Szerencse, ha ezen gyarlóságokat elfedezi a szeretet s a házas felek között a testi egyesülés után létrehozza úgy a hogy a lelki egyesülést is, mely nélkül a házas élet nem lehet zavartalan és boldog.

A boldog házasság feltétlen kelleke tehát a testi és lelki egyesülés, és a hol ez éppen nem, vagy csak részben történhetik meg, ott a házasság minden szentsége mellett is egy olyan elviselhetetlen teher, melytől rendesen mind a két fél, minden áron, minden körülmények között szabadulni akar. Úgyde a szabadulásnak útját vágja az egyház, mely azt tanítja, hogy a házasság felbonthatatlan. Mi következik már most ebből? Az, a mit mindennap közvetlenül szemlélhetünk.

A kiélt, tehetetlen ember felesége férje háta megett keresi azt, a mihez természetes joga van, a csalódott férj ismét máshol keres kárpótlást, az egymással békességben meg nem férő házasok pedig hallgatólag szabadságlevelet adnak egymásnak, és így történik aztán, hogy ma, a civilizált, az előhaladott világban a gyermek anyját lehet ugyan ismerni, de az apáról nem min-

dig lehet jótállani. Ez azonban még csak a legkisebb rász, mit a házasság szentsége előidéz, s van ennek ennél egy sokkal szerencsétlenebb s gyászosabb következménye is; nevezetesen a törvénytelen ágyból származott gyermekek szomorú sorsa.

A szerencsétlen házások ugyanis nem tudván egymástól elválni, az ősi természet rendje szerint kötnek ismét új házasságot s nemzenek gyermekeket. Úgyde az állam az ilyen gyermekeket törvényteleneknek tartja s ha az apa, vagy anya előbbeni házassága felbontva nincs, természetes apjuk azokat el sem ismerheti, azoknak sem nevet, sem vagyont nem adhat, holott törvényes feleségének más férfitől származott gyermekei az ő nevére anyakönyveztetnek s azok a nem tőle származott gyermekek esetleg minden vagyonát, mint törvényes gyermekek öröklik; természetes, de törvénytelen gyermekei pedig semmi hagyatékban se részesülhetnek.

A házasság szentsége tehát módot és alkalmat ad arra, hogy az egyes családok vére meghamisíttassék, s más vérből származott gyermekek örököljék az ősi nevet, a vagyonnal együtt. Ide vonatkozólag érdekes egy főrangú embernek ezen jellemző mondása: „tőlünk származnak az inasok s az inasoktól származunk mi.”

A legtöbb békételen házaspár azonban nagyon alkalmatlannak tartja magára nézve, hogy törvényes házas-társától, az ágy és asztalt illetőleg, elkülönöztessék, hanem e helyett a nő tart több férjet, a férj több nőt és így lassan-lassan megjelenik a civilizált világban az ősember a maga durva nemi ösztönével, melyben nincs semmi nemes érzelm, mely erkölcstelenséget terjeszt maga körül mindenütt és segítette a fejlett kor találékonysága által, undorító kicsapongássá változik át.

A keleti mohamedánok többnejűsége a civilizált világ

többférjű és többnejűségéhez képest magas fokú erkölcsi állapot.

Ott legalább a nő mindig oltalmat talál férje házában, itt pedig életük csak addig van biztosítva, míg kéjt, gyönyört képesek adni. Addig a tisztelt szent házasságban élő férfiak közösen eltartják őket és gondoskodnak arról, hogy szükségét ne szenvedjenek.

Ne ámítsa tehát a civilizált világ magát azzal, hogy polgárai csak egy nővel élnek; nyissa ki szemét és lássa meg, hogy a házasság szentségének kényszerítő hatalma alatt a férfiak titokban tartanak több nőt és a nők nyilvánosan érintkeznek több férfival.

A paradicsomnak azon helyei pedig, hol a szent házasság kötelékéből, habár egy perczre is, megszökött férfiak áldoznak a szabad szerelem oltára előtt, egyáltalán nem megtúrt intézmények, hanem valóságos édenkertek, melyekben a fiatal jogász-gyerektől elkezdve, a mai férfivilág csaknem minden tagja örömet enged a csábító Éva szavának s eszik a tiltott fa édes gyümölcséből. A ki ti közületek ezekben a kertekben sohasem járt s ebből virágot soha nem szakított: az vesse reám az első követ.

És most kérdem vájjon nem vezet-e erkölcstelenségre a házasság felbonthatatlansága és vájjon lehet-e szentség a házasság és lehet-e túrni, hogy a klérus a maga egyházi házasságával elviselhetetlen terheket rakjon az állampolgárookra? Feleljen meg e kérdésre kinek-kinek a maga jó lelkiismerete.

II.

A PAPOK HÁZASSÁGA.

Láttuk fennebb, hogy a klérus bár elismeri és hirdeti a házasság szentségét, mindazonáltal ő maga távol tartja magát ettől a szentségtől, vagy legalább is a házasságnak azon formájától, melyet híveire erőszakolt. Ne higgye azonban senki, hogy a papok soha nőt nem érintenek és távol tartják magukat az élet örömeitől, sőt ellenkezőleg, szüzességi fogadalmat az úgynevezett világi papok nem is tesznek, talán éppen azért, mert tudják, hogy úgy sem lennének képesek megtartani.

Legyünk azonban igazságosak és adjunk meg annyit, hogy a keresztyénség első századaiban nagyon előtérbe nyomult a szűzies-tiszta életnek dicsőítése s ez által azon balhiedelem, hogy a papi hivatallal a nős élet összeférhetetlen. Éppen azért abban az időben gyakran megtörtént, hogy ha valaki magát pappá szenteltette, soha meg nem nősült, vagy ha már nős volt, nejét elbocsátotta. Igazi vallásos alapja volt tehát kezdetben a papok nőtlenségének, habár a régi egyházi atyák ezen szokást ellenezték és törvénybe iktatták, hogy a melyik püspök, vagy presbiter nejét magától eltaszítja, exkommunikáltassék. A törvény azonban nem volt elég erős a szokás ellenében és a szokás végre törvény lett. VII-ik Gergely pápa, a szokás alapján, oly szigorúan vitte keresztül a papok nőtlenségét, hogy „a nép a nejeiktől megválni nem akaró papokat az oltár előtt agyonverte s nejeiket azok lépcsőin megbecstelenítette. Tudjuk, hogy

e hős pápának a papok nőtlenségével mi volt a célja, tudjuk, hogy VII-ik Gergely azért nem iszonyodott szétmorzsolni minden nemes érzelmet, szétdúlni ezer meg ezer lelkész boldog családi életét, hogy az egyházat minden politikai hatalomtól, családi összeköttetéstől függetlenné tegye, hogy így az a világ felett korlátlan hatalommal uralkodhassék.

A római egyház tehát a nőtlenséget, mely az első keresztyén papoknál össze volt kötve a szüzességgel, a saját hatalmi eszközévé aljasítá, nem törődve semmit azon nagy erkölcstelenséggel, a mit ez által állandóvá és maradandóvá tett. És így az egyház midőn papjait a házasság élet kötelékéből kizárta, ugyanakkor szabadalmat adott nekik a többnejűsége s az ifjú papokat, kik nőtlenségi fogadalmat tettek, azzal vigasztalta: „nem szükség, hogy a papok mindaddig megházasodjanak, míg a parasztoznak feleségeik vannak.”

A vigasztalásnak ezen módszerét, úgy látszik, hogy fel is használták a papok, mert a középkorban az egyes egyházközségek vonakodtak a papot ágyas nélkül elfogadni, mivel azt szükségesnek tartották családjaik biztosítása tekintetéből.

Nem akarom azon erkölcstelen kicsapongó életmódot rajzolni, mit a többnejűségben élő klérus VII. Gergely pápától kezdve a jelenkorig folytatott, mert hisz arról már minden kor írói annyit írtak, hogy azok olvasóim előtt bizonyára nem ismeretlenek, hanem mellőzve a történeti eseményeket, áttérek a jelenkorra s abban a magyar klérus jelenlegi szárnalmas erkölcsi állapotát mutatom fel pár jellemző vonásban.

A róm. kath. lelkészek valamint a külföldön, úgy hazánkban is, ma is rendes ágyast, vagy ágyasokat tartanak a szerint, a mint a különböző plébániák jövedelme

engedi. A világi papok ezt nem is titkolják s „*húgaik*”-kal nyilvános helyeken is megjelennek s a művelt társadalom ezt hallgatólag akceptálja is úgyannyira, hogy midőn N. püspök egy nagy ebéd alkalmával a szép „*Eszter*”-t az asztalfőre ültette, senki sem botránkozott meg benne s a méltóságos urak ugyancsak siettek a szép „*kisasszony*”-nak kezét csókolni.

Botránkoztató eseteknek azonban nem szabad a plébániákon előfordulni s éppen azért ma már ritka eset az, hogy a katolikus papi lakházban bölcsővel, vagy éppen kis gyermekekkel találkozunk. Ha mindazonáltal „*vigyázatlanságból*” megtörténik is néha, hogy valamelyik-ágyas teherbe esik, azt azonnal eltávolítják s gondoskodnak, hogy a születendő gyermek minél kevesebb alkalmatlanságára legyen természetes apjának.

És különös dolog, hogy ma, midőn városok, megyék törvényhatósága folytonosan panaszkodik a törvénytelen gyermekek nagy számáról s ezek szerencsétlen helyzetéről, akkor senkinek se jut eszébe, hogy a törvénytelen gyermekek egy nagy százaléka a katolikus papok, szerzetesek ágyasaitól származik.

A rendes ágyastartás azonban csak a falusi papok elszigetelt életének következménye, mert a nagyobb községek és városok egyházi férfiai már nincsenek erre utalva s tényleg nem is tartanak rendes ágyast, hanem a civilizált világ zűrzavaros erkölcsi felfogását – mit, ismételjük, a házasság szentsége idézett elő – mint a boldogtalan házasságban élő világi emberek, úgy ők is felhasználják a magok kedvteléseinek kielégítésére.

Világos tehát, hogy hazánkban is a papok, midőn a házasság szentségében nem részesülhetnek, azért nem élnek szentszüességben, hanem titokban házasodnak az ősember természete szerint s ha nejeiket megunják, azo-

kon hamar túladnak, gyermekeiket pedig, nem hogy felnevelni igyekeznének, de igen sok esetben ők magok taszítják anyjokkal egyetemben a nyomor, ínség és pusztulás karjaiba, A midőn pedig mi mindezeket hosszú évek folyama alatt szerzett közvetlen tapasztalataink alapján elmondjuk, ne gondolja senki, hogy mi a katolikus papoknak ellenségei vagyunk; nem, sőt van közöttük több jó barátunk, kiknek a cselibatus által teremtett nyomorult helyzetét igen gyakran mély fájdalommal s igazi részvétellel szemléltük. Egy testületről sem lehet azt mondani, hogy erkölcstelen s még kevésbé lehet jelezni azzal a jelzővel a róm. kath. papi testületet, mert ez a testület csak a reája nehezedő erkölcstelen rendszer terheit kell hogy hordozza a nélkül, hogy még csak reménye is lehetne ahoz, hogy ezen teher alól valaha meg szabadulhat. így mindazon erkölcstelenségekért, miket a róm. kath. papok elkövetnek emberi gyarlóságból, vagy jobban mondva emberi természetökből kifolyólag, egyedül Róma felelős, az a Róma, mely csak azért, hogy az általa annyira sóvárgott világi hatalmat megtarthassa s a világon uralkodhassék, képes ha kell, még a pokol fejedelmével is szövetségelni, képes ha kell, népek és nemzetek millióit nyomorba, erkölcsi halálba kergetni. És fájdalom, ez a Róma, azon balhiedelem folytán, hogy az államhatalomnak s az uralkodó háznak egyedüli biztos alapköve, – a trónok erejében és fényében mindig hü szövetséges társat talált, holott a butaság járma alatt nyögő nép, ha egyszer a járom alól csak pillanatra is kiszabadulhat, egyenlő szenvedélylyel, egyenlő hatalommal fogja romba dönteni Rómát és a királyok trónját. A modern jogállamnak nem lehet tehát szövetségelni Rómával, a világosságnak nem lehet egygyé olvadni a sötétséggel, az előrehaladás, fejlődés és tökéletesség szellemének nem lehet kezét fogni a butasággal!

Láttuk a fentebbiekből, hogy az egyház egyfelől a házasság szentségével és annak felbonthatatlanságával, másfelől a házasság szentségének a papoktól való megvonásával visszaélt s az egyiket úgy, mint a másikat, a saját önző hatalmi vágyának kielégítésére használta fel. Ezen nemtelen eljárásával minden józanul gondolkodó ember előtt elveszítette a jogot arra, hogy a polgárok házassági ügyében továbbra is döntő befolyása legyen, elveszítette a jogot arra, hogy a szentség leplét borítsa egy olyan intézményre, melylyel elég szentségtelenül csak a maga érdekét szolgálta és a melynek törvénye által ismertette meg a házasságtörés bűnét.

III. A POLGÁRI HÁZASSÁG.

Azon elviselhetlen teher alól, melyet az egyház a maga házassági dogmájával az állam polgárait rakott, és azon mély erkölcsi romlottságból, melybe a házasság felbonthatatlansága által az emberiség nagyrésze jutott, csak úgy lehet kiszabadulni, ha a házasság élet a maga erkölcsi tisztaságát és szabadságát visszanyeri.

De miután láttuk, hogy az, az egyházi házasság által el nem érhető, az államnak, mely nem nézheti közönyösen polgárai zavaros házassági ügyét, egyik leg-szentebb kötelessége üdvös törvények által odahatni, hogy a családi élet erkölcsi tisztasága és szabadsága minden polgárára nézve kivétel nélkül biztosítva legyen. És ha az állam ebben a tekintetben tenni akar valamit, egyáltalában nem szükség, hogy minden történeti alapot mellőzve, valami új dolgot találjon fel. Egyszerűen csak vissza kell menni az emberiség történetében egész addig a pontig, a hol a házasság szabad természetes fejlődésére az egyház reá tette a kezét s megteremtette a mostani elviselhetetlen állapotokat. Visszakell menni addig az időig, melyben a házasság még nem volt szentség, nem volt eszköz Róma kezében s mindjárt készen találja a szilárd alapot, melyre biztosan építhet. És ezt az időkort a keresztyénség első századaira tehetjük. Igaz ugyan, hogy ebben az időben még meglehetősen zavaros fogalmuk volt az embereknek a házasságról s meglát-szott e korszak gondolkozás módján az a nagy küzde-

lem, mit a pogányság és a keresztyénség egymás ellen folytatott. Minden bizonnyal a pogányság szellemének hatása alatt írta *Epiphanes* az igazságról szóló könyvét, melyben azon eszmét fejtegeti, hogy az Isten igazsága közösség az egyenlőséggel. Az ég egyenlően van kifestítve és egyenlően keríti a földet mindenfelől, az ég egyenlően ragyogtatja csillagait s a föld minden teremtménye egyenlően osztozik a világosság sugaraiban. Minden teremtmény, saját neme szerint, közös módon származik, a nemzésnek nincs írott törvénye s ha lett volna, rég eltöröltetett volna. Közös minden, közös a nő is. A nemi ösztönt Isten oltotta az emberekbe azért, hogy a faj fentartassék s Isten törvényét az embernek megrontani nem szabad. Íme, vájjon a jelenkor kommunistái és szocialistái nem ismernek-e magukra a régi gnostikusok eme tanaiban és vájjon a naturalizmusnak e legszélsőbb alakja lehet-e a modern állam alapja? Bizonyára nem! Azok tehát, kik a polgári házasságot ilyen alakban képzelik és óhajtják, nagyon csalódnak, és biztosítjuk arról, hogy a házasságnak ezt a formáját semmiféle állam soha nem akceptálja.

Találkozhatunk azonban az őskeresztyénségben a házasság olyan formájával is, melyben egy férfi és egy nő olyan szövetségre lépnek egymással, hogy testben és lélekben tökéletesen egyek lesznek a nélkül, hogy akár az egyik, akár a másik önállóságát elvesztette volna. Ide vonatkozólag mondja Pál apostol: „nem vettetett rabság alá a férfi”, azaz nem köteles gátolni az elválást, vagy a már megtörtént elválás után házasságon kívül maradni. Ős keresztyén fogalom szerint tehát egyfelől ki van zárva a többnejűség, midőn minden házasság egy életre köttetik, de másfelől sem a nő, sem a férfi nem vettetik rabság alá, hanem ha úgy győződik meg akár-

melyik fél, hogy reá nézve a megkötött házasság rab-ság; szabadságában áll a rablánczot széttépni s ez által szabadságát visszaszerezni. A házasságnak ez az őskeresztyén formája az, mely leginkább megfelel a modern állam igényeinek, mely hogy üdvös és hogy a családi élet tisztaságára mily jótékony befolyással van, mutatja a protestánsok családi élete, kik élethossziglan kötnek ugyan házasságot, de azért fel is bontják azt, ha úgy tapasztalják, hogy a megkötött házasság a házasság céljának meg nem felel.

A protestánsok házassági joga tehát kétségen kívül megközelíti a házasságnak azt a formáját, mely a modern állam igényeinek legjobban megfelelhet, de mindazonáltal az államnak még a protestáns házassági jog körén is tágítania kell, hogy az állam összes polgárai a szabad házasságkötésben akadályozva ne legyenek. És ebből a célból ki kell venni a házasság ügyét egészen az egyházak kezéből s le kell rombolnia a felekezetek közötti válaszfalat.

A polgári házasság ezek szerint egy férfinak és egy nőnek a családi élet alapítására vonatkozó olyan szerződése, mely a polgári hatóság előtt a házastársi kötelezettségek teljesítésének feltétele alatt élethossziglan köttetik ugyan, de mindazonáltal, ha a felek, vagy bármelyik fél erkölcsi vagy testi hibái [miatt a házasság céljának meg nem felelne, az rendes törvényes eljárás útján fel is bontható.

Egy ilyen házasság teljesen megfelel a keresztyén ség szellemének, mert a helyesen felfogott keresztyén tan nem zárja ki a zsidó és keresztyén, sőt a pogány és keresztyén közötti házasságot sem. Igazolja ezt Pál apostol, a midőn így szól a korinthusbeliekhez írott első levél VIII-ik részének 12. és 13-ik verseiben:

„Ha valamely atyafinak hitetlen felesége vagyon, mely

ő vele együtt akar lakni, azt el ne bocsássa. És a mely asszonynak hitetlen férje vagy az vele akar lakni, el ne hagyja az asszony azt, mert a hitetlen férjfiú megszenteltetett az ő feleségében és a hitetlen asszony megszenteltetett az ő férjében: mert, ha különben volna, a ti gyermeketek” tisztátalanok volnának, de azok szentek.”

A keresztyénség szempontjából tehát a polgári házasság ellen semmi ellenvetést tenni nem lehet és ha ez így van, akkor a polgári házasság erkölcsileg is igazolva van.

Fontosabb azonban az, mit a polgári házasság ellen a jogtudat, a jogfejlődés tekintetéből hoznak fel; nevezetesen, hogy a polgári házasság a nagy közönség jogi tudatával ellenkezik. Ha ez így lenne, akkor valóban veszélyes dolog lenne a polgári házasság behozatala, mert még a legüdvösebb törvény is a legnagyobb erkölcsi romlást okozná, ha az ellenkezésben állana a köztudattal, a közfelfogással. Az állami életben a törvények nem is szokták megelőzni a jogtudatot, a jogfejlődést, hanem éppen megfordítva a törvények szoktak a fejlettebb jog természetes kifolyásai lenni.

De kérjük, hogy vájjon a polgári házasságnak célba vett behozatala ellenkezésben áll-e a polgárok közfelfogásával?

Mi azt hisszük, hogy nem.

Igazolja ezt azon sajnálatra méltó körülmény, hogy a polgárok nagy többsége a házasság mai formájával egyáltalában nincs megelégedve, s míg a kath. hívek is rég túl vannak azon, hogy azt szentségnek és felbontathatlannak tekintsék, mert ők maguk nemcsak szentségtelenül élnek azzal, hanem, ha lehetséges, okkal-móddal tágítnak is annak szoros és elviselhetetlen kötelékén.

Ha azonban elvi s különösen vallási tekintetből a polgári házasság ellen elfogadható okot nem is lehet

felhozni, mégis nagy nehézséggel jár annak behozatala, mert az államnak nincs meg a kellő orgánuma arra nézve, hogy a házasságok megkötését és az anyakönyvek vezetését polgári úton eszközöltesse.

A ki ismeri a mi községi elöljáróinkat és tudja, hogy rendesen egy bírónak 100 forint, egy jegyzőnek 400 forint és az esküdteknek egy pár csizma évi fizetésük van: az elképzelheti, hogy az ilyen falusi elöljárónak képessége, míveltsége milyen fokon áll. És tényleg úgy is van a dolog, hogy a falusi bíróságtól minden jóra való ember irtózik, mert a kevés fizetés daczára, az minden idejét igénybe veszi, úgy, hogy a falusi bírók, hivataloskodásuk ideje alatt, nagy anyagi károkat szenvednek.

A jegyzők bár jobban vannak valamivel fizetve, de mindazonáltal hazánk mai jegyzői kara, tisztelet és becsület a kivételeknek, egyáltalában nem áll az általános műveltség azon magaslatán, melyet annak a hivatalnak fontossága és széles kiterjedésű munkaköre megkövetelne. Mit szóljunk végre az esküdtekről, kik csaknem kivétel nélkül a kasza- és kapakerülőkből kerülnek ki. Valóban ha községi elöljáróinkra gondolunk, bámulattal kell felkiáltanunk, hogy ilyen népséggel hogy lehet még olyan közigazgatásunk is, a milyen jelenleg van. A községi elöljárókra tehát a házassági ügyek vezetését az állam nem bízhatja, mert a községi elöljárók között egyedül a jegyzőknek volna annyi képességük, hogy talán-talán a házassági ügyekben úgy a hogy eljárhatnának, de a jegyzőknek másfelől meg ismét annyi és oly széles kiterjedésű hivatalos elfoglaltatásuk van, hogy az anyakönyvek és házassági ügyek vezetését tőlük követelni teljes lehetetlen.

Nem marad hát egyéb hátra, mint új hivatalok szervezése abból a célból, hogy az állam az anyakönyvek és házassági ügyek vezetését a maga közegei által vé-

geztessse. Ez azonban óriási pénzáldozatba kerül, mit hazánk pénzügyi helyzete elviselni talán nem lenne képes, szokták ellenvetni azok, kik a polgári házassággal egyáltalában nem tudnak megbarátkozni. Erre mi azt feleljük, hogy a közigazgatásnak tervezett államosításával együtt talán ezen kérdést is meg lehetne oldani, ha a községi bíróság magasabb kvalifikációhoz köttetnék és olyan fizetéssel láttatnék el, mely egy művelt ember igényeinek megfelelne. Nem hiszszük azonban, hogy a tervezett közigazgatási törvényjavaslat a községi birok magasabb kvalifikációjáról szólana és az azzal együtt járó jobb javadalmazással foglalkozna, éppen azért a polgári házasságnak a községi előjárók által való keresztülvitelét kivihetőnek nem tartjuk.

Van azonban egy mód, melynek igénybevétele által az állam minden nagyobb anyagi megterhelés nélkül megnyerné a szükséges és kellő képességgel bíró közegeket. Ez a mód, a házasság ügyével és az anyakönyvek vezetésével jelenleg foglalkozó lelkészek felhasználása által érhető el.

A lelkészek, mint anyakönyvvezetők és a házasság megkötésénél közreműködő papok most is az állam szolgálatában állanak és mint ilyenek, közhivatalnokoknak vannak minősítve és e tekintetben első sorban nem egyházi, hanem állami törvények alatt állanak.

Nincs tehát semmi nehézség abban, hogy az állam a lelkészeket állami anyakönyvvezetőknek kinevezze s mint polgári hatósági személyeket felruházza a hatósági szerződések megkötésének jogával.

A protestáns papok ezen megbízást feltétlenül elvállalnák s ez ellen egyedül a róm. katolikus papoknak lehetne ellenvetésük és így csak az olyan községekben kellene az államnak külön közegeket fenntartani, mely

községekben nem lenne prot. lelkész, vagy ha az nagy elfoglaltsága miatt erre a tisztre képtelen lenne. Ne feledjük azonban, hogy a nagyobb községek és városokban, ha külön közegeket alkalmazna is az állam, azon közegeknek fizetése az államnak semmi anyagi megterheletésébe nem kerülne, mert az egyes közegek fizetését a házasulandó felek csekély anyagi megterheléssel és a kiadványokért járó díjak szedésével teljesen fedezhetné, így p. o. Budapesten az összes felekezetek papjai a házasság megkötése alkalmával adandó úgynevezett stóla és kiadványok díja fejében évenként többet bevesznek ötvenezer forintnál és ennek fele tökéletesen elég lenne arra, hogy Budapesten annyi állami anyakönyvvezetői hivatal szerveztessék, a mennyire szükség van. E tekintetben tehát fennakadás csak a kisebb községekben lenne, a hol t. i. a lakosság csekély száma miatt nem lehetne számítani arra, hogy a szedendő díjak a hivatalnokok fizetését fedezzék, már pedig több községet, mint ezt a körjegyzőségeknél jelenleg teszik, összezsácolni a dolog természetéből kifolyólag nem volna sem tanácsos, sem lehetséges. Ilyen helyeken, mint fentebb jeleztük, az állam kisegíthetné magát a protestáns lelkészekkel. Nagyobb kiadásra lenne azonban szükség Erdélyben, az al- és felvidékeken a különböző nemzetiségek által lakott kis községekben, hol egy állami anyakönyvvezető mindig fontos nemzeti missziót teljesíthetne. De tegyük fel, hogy az állam a polgári házasság behozatalánál nem mellőzheti a rendes és csak a saját hatósága alatt álló hivatalos közegeket. Ebben az esetben nem kerülheti el azt sem, hogy tervének keresztülvitelére nagyobb áldozatot hozzon. És vajjon ha nagyobb áldozatot hoz, ez az áldozat nem egy jól befekteti tőkévé változik-e, mely idővel a legnagyobb kamatot fogja

meghozni. Ugyanis mi lehet a célja az államnak a polgári házassággal?

Talán az, hogy kikerülje azon konfliktust, melybe a római egyházzal került a kiadott ismeretes rendelet miatt?

Oh, nem!

Talán ez által akarja elejét venni a kulturharcznak, melynek vészkiáltásai hangzanak már az ország minden határán?

Oh, nem!

A polgári házasság a modern jogállam fennállásának egyik alapköve, oszlopa és ezt az alapkövet a magyar állam sem vetheti meg, ha élni akar.

Ez az egyedüli oka annak, hogy a polgári házasság kérdése most felmerült. Minden többi indokok, melyek ennél az ügynél előhozattak, csak mellékkörülmények, melyek nem érdemelnék meg sem a fáradságot, sem az áldozatot.

*

A mint fejtegetésünk folyamán láttuk, a róm. kath. egyház az állam kárára visszaélt azzal a hatalommal, melyet évszázadokon keresztül az állam polgárainak lelkére gyakorolt. És valóban úgy áll a dolog, hogy ezelőtt az egyház előtt nincs sem haza, sem nemzet, sem polgár, sem család, mert ez mindig csak a maga érdekeit szolgálja feltétlenül és kitartó szívóssággal. Az állam előtt ez a körülmény nem lehet közönyös dolog, az állam nem nézheti el, hogy ide, ebbe az országba, napról-napra csendesesen, észrevétlenül, de folytonosan ömöljenek be a jezsuiták, hogy szövetkezve a már itt levő ultramontánokkal, államot képezzenek az államban és a polgárok gondolkozásmódjának olyan irányt adjanak, a melyet a regnum Marianum eszméje megkövetel. Már ez az egy körülmény is elegendő lenne arra, hogy az állam

az anyakönyvek és házassági ügyek vezetését kezébe vegye. Van azonban ezen kívül egy nem kevésbé fontos ok, melyet ezen kérdésnél figyelmen kívül hagyni nem lehet. Ez a fontos ok a különböző nemzetiségekben keresendő. Ott vannak Erdélyben az oláhok, a felvidéken a tótok, délen a szerbek és rácok, kik a bölcsőtől a koporsóig folytonosan egyházukhoz, illetőleg papjaikhoz vannak lánczolva, tehát azon papokhoz, kik mindannyian nemzetiségek apostolai és nem tévesztik egy pillanatra sem szemök elől, hogy a nemzeti tudat ébrentartásával megakadályozzák a különböző nemzetiségű polgárok vegyülését. Szóval ez az ország tökéletesen ki van szolgáltatva a papoknak, kik már ma is erősek, hatalmasok, holnap azonban már túlhaladják az állam erejét és az államnak ezt a holnapot összedugott kézzel bevárni nem szabad.

Tudják ezt nagyon jól Bécsben is, azért találnak ott biztos támaszt minden időben a katolikusok és különböző nemzetiségek papjai. Ezért adott a bécsi kormány a szerb, rác, oláh papoknak, püspököknek gazdag javadalmakat, a protestánsokat pedig üldözte, mert amazoknak erősítése által a magyar államot gyengítette. Ezért ellenzik ott most is a polgári házasságot, mert tudják, hogy mint minden államban, úgy a magyar államban is a polgári házasság a modern jogállam egyik alapköve.

Nincs, nem lehet tehát igaz magyar hazafi, ki a polgári házasságot ellenezze; mert a magyar államnak szüksége van arra, hogy polgárait a különböző egyházak karmai közül kivegye és szorosán magához kapcsolja. És ez a magyar államnak létkérdése, s kerüljön bármennyi pénzbe, bármily nagy áldozatba, attól visszariadni nem kell, nem lehet és nem szabad!